

TIPĂRITURI ALBAIULIENE ÎNTR-O COLECȚIE PARTICULARĂ (SECOLELE XVII-XVIII)

Florin BOGDAN
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

Alba Iulia Prints in a Private Collection (17th-18th Centuries)

ABSTRACT

Alba Iulia occupies an important place in the history of Romanian printing. The old capital of the Principality of Transylvania was the fifth active printing centre in the present Romanian area, after Târgoviște (1508), Sibiu (1525), Brașov (1539) and Cluj (1550). The books printed in Alba Iulia between the second half of the 16th century and the end of the 18th century served the confessional needs of the Reformed, Orthodox, Greek Catholics, Roman Catholics, as well as the students of the Academic College and the administration of the Principality. With few exceptions, Alba Iulia prints – regardless of the period of their publication – are rare, their vast majority being found in the collections of museums and libraries. There are, however, cases of copies in private collections. Such a case is the subject of this article, a private collection in which three copies of Alba Iulia prints have been identified, namely *Noul Testament* (the *New Testament*) (Bălgrad, 1648), Antal Szeredai, *Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transilvaniae* (Alba Carolina, 1790) and Antal Szeredai, *Collectio continens tabulas vetustorum* (Alba Carolina, 1791), with the mention that the last two works are colligated.

Cuvinte-cheie: carte veche, Transilvania, Alba Iulia, *Typis Episcopalibus*, *Typis Principis*

Key words: old book, Transylvania, Alba Iulia, *Typis Episcopalibus*, *Typis Principis*

Accesul cercetătorilor români la colecțiile particulare de carte veche sau de alte bunuri cu valoare patrimonială este dificil, îngreunat de foarte multe ori de reticența colecționarului în a oferi acces la bunurile pe care le deține; lipsa informațiilor referitoare la conținutul colecțiilor private duce la o distorsionare a imaginii asupra patrimoniului mobil existent la un moment dat. În perioada relativ recentă am avut ocazia cercetării câtorva colecții particulare în care se regăseau exemplare de carte veche, atât românească, cât și străină, ai căror proprietari au fost de acord cu publicarea unor studii de specialitate referitoare la volumele deținute de ei. Cercetarea efectuată într-o astfel de colecție a dus la identificarea a trei titluri de carte românească veche și transilvăneană, tipărite la Alba Iulia în intervalul 1648-1791. Exemplarele studiate sunt cu atât mai interesante, cu cât Alba Iulia a fost unul dintre cele mai importante centre tipografice active în actualul spațiu românesc¹, aici fiind tipărite cărți atât în limba română cu alfabet chirilic, cât și în slavonă, latină sau maghiară².

¹ În momentul redactării prezentului articol, 2022, se împlinesc 455 de ani de la tipărirea primei cărți la Alba Iulia. Începuturile activității tipografice la Alba Iulia au fost marcate prin apariția

Un subiect aparte, abordat de istoriografie, este cel al circulației cărților tipărite la Alba Iulia, contribuții semnificative fiind înregistrate în perioada recentă³.

Colecția avută în vedere conține atât cărți românești, cât și cărți străine și transilvanice, interesul nostru fiind îndreptat în special spre prima și ultima categorie de tipărituri vechi. Ne-au atras atenția cele trei cărți (două volume) tipărite la Alba Iulia: este vorba despre o carte românească veche – un exemplar al *Noului Testament* (1648)⁴ – și două titluri, în fapt un colligatum, apărute în tipografia Episcopiei Catolice, patronată de Ignác Batthyány: Antonius Szeredai, *Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transilvaniae* (1790)⁵ și Antonius Szeredai, *Collectio continens tabulas vetustorum* (1791)⁶.

Cea mai veche lucrare studiată este, desigur, exemplarul *Noului Testament*, tipărit în anul 1648 în Tipografia Princiară de la Alba Iulia⁷. Volumul, de format în 2° (27 x 16,5 cm), nu mai păstrează legătura de odinioară; starea de conservare a cărții este mediocră⁸, sunt vizibile urme de uzură, unele file sunt franjurate, are pete de umezeală și de ceară, file și caiete parțial desprinse, completări ale suportului papetar cu fragmente dintr-o altă tipăritură. Din punctul de vedere al paginării, este un exemplar incomplet, cu f. 75-133, 137-144, 154-157, 161-162, 165-170, 172, 174-192, 194-199, 201-222, 225-233, 235-256, 258-259, 261-275.

Volumul păstrează, pe filele sale, și câteva însemne de proprietate și note manuscrise care pot ajuta la o reconstituire, parțială, a călătoriei în timp a cărții. Cele mai vechi note manuscrise sunt redactate cu alfabet chirilic, fiind databile – probabil – în secolul al XVIII-lea: [...] *Popa Simion* [...] (f. 100^v), *Popa Toma* [...] (f. 181^r), respectiv *Aceasta cartea* (f. 201^r). Cu toate că apar numele a doi preoți care, probabil, au fost posesorii volumului, nu putem stabili în ce perioadă cartea s-a aflat în folosința acestora sau în ce loc se aflau. Un însemn de

unor materiale științifice editate cu ocazia aniversării a 450 de la respectivul eveniment – vezi Mârza 2018 – dar și de organizarea, de către Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, unei expoziții temporare, vezi Bogdan 2017.

² Despre activitatea tipografică desfășurată la Alba Iulia, vezi și Mârza 1998, Ecsedy 1975, Ecsedy 1978, Ecsedy 1980, Ecsedy 1991, Ecsedy 2004, Ecsedy 2021, Biro 2017, Biro 2019, Biro 2020, Rozsondai 2019.

³ Mârza 2010, Mârza 2013, Bogdan I. A. 2017, Bogdan I. A. 2019.

⁴ BRV I, nr. 54, p. 165-170; Veress 1931, p. 80; RMK II, nr. 684; RMNy III, nr. 2210; Răpă-Buicliu 2000, p. 167-173; BRVAC, p. 73-74; Noul Testament 1988.

⁵ Petrik III, p. 533.

⁶ Petrik III, p. 534.

⁷ Pe foaia de titlu se specifică faptul că ediția a văzut lumina tiparului cu sprijinul financiar al principelui și în tipografia acestuia: „[...] cu îndemnarea și porunca, denpreună cu toată cheltuiala, a Măriei Sale, Gheorghie Rakoți, Craiul Ardealului Iproci. Tipăritu-s-au întru a Mării Sale tipografie, dentâiu noou, în Ardeal, în cetatea Belgradului [...]”.

⁸ Exemplarul avut în vedere este în curs de restaurare.

proprietate interesant, întâlnit pe mai multe file ale cărții, este ștampila cu rol de ex-libris a profesorului Nicolae Pinte, de formă circulară, și cu următorul text: *Biblioteca Prof. Nic. Pinte I. g. I. sp.* (aplicată pe f. 75^r, 91^r, 119^r, 129^r, 133^r, 204^r, 206^r, 221^r, 232^r, 246^r, 254^r). Ștampila este completată și de însemne de proprietate manuscrise, aparținându-i tot profesorului Nicolae Pinte: *Nicolae Pinte* (f. 197^r), *Nicolae Pinte profesor* (f. 217^r) sau *Prof N. Pinte* (f. 239^r și 252^r). O formulare și mai interesantă, redactată de același personaj, oferă și localizarea sa în trei etape diferite: *Nicolae Pinte profesor în Reghin, jud. Mureș* (f. 102^r), *Nicolae Pinte profesor în Hunedoara* (f. 122^r) sau *Nicolae Pinte profesor în Uioara jud. Alba* (f. 177^r). Însemnările nu reflectă, neapărat, cronologic itinerarul profesorului Pinte, care s-a aflat la catedră în trei spații destul de distanțate ale Transilvaniei – Reghin, Hunedoara și Uioara –, cândva, la sfârșitul secolului al XIX-lea sau începutul secolului al XX-lea. Alte două însemnări se raportează la calcule matematice și par a fi redactate de aceeași mână: 1876-1874/2 și 1874-1821/53. Asupra calculelor putem emite ipoteze punându-le în legătură cu Nicolae Pinte și activitatea sa, astfel rezultatul unei scăderi ar putea fi vârsta sa în anul 1874, iar anii 1821, 1874 și 1876 ar putea fi anul nașterii și anii în care a profesat în locurile menționate chiar de către el în însemnările amintite; până la noi informații referitoare la viața și cariera lui Nicolae Pinte, supozițiile rămân la acest stadiu, fără posibilitatea de a fi probate.

O altă particularitate a exemplarului *Noului Testament* studiat o reprezintă completările cu benzi de hârtie de pe filele 225, 230, 236, 240, 258, 261, 266 și 270. Încercarea de restaurare empirică a filelor s-a făcut cu fragmente dintr-o tipăritură românească ale cărei caracteristici trimiteau către secolul al XVI-lea. La o cercetare minuțioasă a fragmentelor și lecturarea textului imprimat pe ele, am ajuns la concluzia că textul aparținea unei *Psaltiri*. Confruntarea cu bibliografia de specialitate a evidențiat posibilitatea ca fragmentele să provină din *Psaltirea românească* tipărită de către diaconul Coresi la Brașov în anul 1570⁹. O comparație cu exemplarele deținute de Biblioteca Academiei Române din București¹⁰ și Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca¹¹ a dus la identificarea fragmentelor ca aparținând unui exemplar al *Psaltirii* coresiene din anul 1570, una dintre file păstrând și semnatura chirilică pentru ultima filă a caietului 2. Unele fragmente folosite la intervenția de pe

⁹ BRV I, nr. 16, p. 54-56; BRV IV, nr. 16, p. 171; BRVAC, p. 92-93.

¹⁰ Exemplar fragmentar digitalizat, disponibil online la adresa http://aleph23.biblacad.ro:8991/exlibris/aleph/a23_1/apache_media/FJAMP8M42C3QXXX5YR4Y7NGA4QG5YR.pdf, accesat la 16.02.2022.

¹¹ Exemplar fragmentar digitalizat, disponibil online la adresa https://www.bcuculuj.ro/publicview/vpdf.php?htsb=dsf4RFdsfRT|BCUCULUJ_FCS_BRV16_1.pdf (partea I) și https://www.bcuculuj.ro/publicview/vpdf.php?htsb=dsf4RFdsfRT|BCUCULUJ_FCS_BRV16_2.pdf (partea a doua), accesat la 16.02.2022.

Noul Testament par să provină din file care nu se păstrează în exemplarele utilizate pentru identificare¹²!

În ceea ce privește raritatea *Noului Testament*, dacă ne raportăm la repertoriul Anei Dumitran, constatăm că – la ora actuală – sunt cunoscute peste 330 de exemplare, atestate bibliografic sau prezente fizic în colecții publice sau private¹³.

Celelalte exemplare avute în vedere în cercetarea actuală aparțin celei mai târzii oficine care a funcționat la Alba Iulia, *Typis Episcopalis* sau Tipografia Episcopiei Catolice. Practic, discuția pleacă de la un colligatum, un volum fizic în care sunt legate două titluri/cărți distincte, ambele având același autor: Antonius Szeredai, preot și istoric, canonic, apropiat al episcopului Transilvaniei Ignác Batthyány¹⁴. În rândurile următoare vom prezenta cele două lucrări în ordinea cronologică a tipăririi lor.

Prima lucrare este *Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transilvaniae*, tipărită în anul 1790. Textul aparține istoriei ecleziastice, se fac referiri la episcopii Transilvaniei. Volumul este de format în 4° (22 x 17 cm), beneficiind de o legătură simplă din carton îmbrăcat în hârtie. Starea de conservare a legăturii este bună, sunt vizibile urme de uzură, urme minore ale unui atac xilofag, unele lipsuri ale învelitorii în zona cotorului care fac vizibile fragmente dintr-un calendar tipărit, probabil, în secolul al XVIII-lea. În ceea ce privește corpul cărții, acesta se află într-o stare de conservare bună, pe lângă urmele de uzură și cele ale unui atac xilofag minor, sunt vizibile pete de umezeală; tranșa cărții este colorată în roșu. Paginația indică un exemplar complet de [5] f. + 243 p. [225!] cu greșeli de numerotare: p. 35 este numerotată 53 și continuă până la sfârșit, ceea ce duce la o diferență de 18 pagini din totalul cărții; p. 173 este numerotată greșit 171, iar p. 176 este numerotată greșit 376. Din punct de vedere documentar, se păstrează un singur însemn de proprietate, un ex-libris manuscris pe foaia de titlu: *Ex libris Martini Pápai*. Martin/Márton Páp/Pápai este un personaj destul de puțin cunoscut, care apare în anturajul lui Imre Dániel, primul bibliotecar de la Batthyaneum; acestuia îi trimitea Imre Dániel scrisorile adresate mamei sale¹⁵. Căutările referitoare la Martin Pápai au dus și la identificarea altor volume care s-au aflat în biblioteca sa, păstrate actualmente în Biblioteca Armenească din Dumbrăveni; au fost identificate 43

¹² Vezi Bogdan, Știrban 2023, p. 43-53.

¹³ Dumitran 2010, p. 255-293.

¹⁴ Mârza 2020, p. 89. Vezi și <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szeredai.html>, accesat la 16.02.2022.

¹⁵ Mârza 2020, p. 35, în special nota 49; se pare că Martin Pápai se număra printre capelanii arhidiaconatului Dumbrăveni în anul 1788, iar în 1796 și 1799 era unul dintre canonicii catedralei din Alba Iulia și paroh de rit armean la Gheorgheni.

de volume, însumând lucrări teologice, juridice, filozofice și istorice¹⁶. Ni se pare interesantă ștampila păstrată parțial pe forzașul 2 al volumului: *Anticariat Nr. 4 Lei [...]*, ceea ce indică faptul că volumul a fost achiziționat la un moment dat dintr-un anticariat bucureștean¹⁷. Interogarea cataloagelor altor biblioteci cu privire la existența lucrării lui Szeredai trimite spre imaginea unei tipărituri care este prezentă în bibliotecile importante: Biblioteca Batthyaneum (3 exemplare)¹⁸, Biblioteca Teleki Târgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, Bayerische Staatsbibliothek München, Biblioteca Academiei de Științe a Ungariei, Biblioteca Universității din Heidelberg sau Muzeul Național al Unirii Alba Iulia¹⁹.

Aceluiași autor i se datorează o lucrare relativ puțin cunoscută în mediul istoric: *Collectio continens tabulas vetustorum*, apărută cu un an mai târziu, în 1791. Importanța lucrării este deosebită, întrucât în cuprinsul ei se regăsesc inscripțiile din Catedrala Romano-Catolică Sfântul Mihail din Alba Iulia, așa cum au fost văzute de Antal Szeredai la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Printre inscripții se numără și cele de pe monumentele funerare ale unor personalități din istoria Transilvaniei, îi amintim aici pe regina Izabella și pe fiul său, principele Ioan Sigismund, sau pe Ioan de Hunedoara și pe alți câțiva dintre principii ardeleni.

Detaliile tehnice referitoare la legătura volumului și starea de conservare a acestuia sunt cele amintite deja în cazul primului titlu din colligatum. Cele 53 de pagini păstrate indică faptul că exemplarul cercetat este unul complet. Din păcate, pe filele cărții nu se păstrează alte note manuscrise ori însemne de proprietate, în afara celor menționate la primul titlu din colligatum. O interogare a cataloagelor și a bazelor de date online oferă și o idee relativă asupra rarității lucrării lui Szeredai, cartea fiind întâlnită în biblioteci precum: Biblioteca Națională a Austriei, Bayerische Staatsbibliothek München, Muzeul Național din Budapesta, Biblioteca Națională Széchényi, Biblioteca Județeană Mureș, Biblioteca Teleki Târgu Mureș, Biblioteca Batthyaneum (3 exemplare)²⁰.

Dificultatea obținerii de informații din și despre colecțiile private în care se găsesc bunuri bibliofile constituie un impediment masiv în crearea unei imagini asupra patrimoniului în general. Cunoașterea cărților vechi din colecțiile private, atât românești, cât și străine, poate duce la îmbogățirea bibliografiei de specialitate, aprofundarea informațiilor legate de tiraje și ediții, poate aduce noi

¹⁶ Drost-Abgarjan, Kovács, Martí 2011, p. 76, 85, 87-88, 135-136, 154-155, 166, 203, 207, 218, 226, 235, 237, 244, 246-247, 251, 300, 315-319, 330, 335.

¹⁷ Volumul a fost achiziționat de către actualul proprietar de la Zentralantiquariat Leipzig GmbH, Germania.

¹⁸ Mârza 2013, p. 43.

¹⁹ Bogdan 2015, p. 52.

²⁰ Mârza 2013, p. 43.

contribuții documentare la istoria culturii, istoria economică și socială și, nu în ultimul rând, constituie o bază în planificarea unor politici de achiziții patrimoniale pentru instituții de profil, de tipul muzeului sau al bibliotecii.

List of illustrations

Fig. 1 – Fragments from *Psaltirea românească* (Romanian Psalter) (Brașov, 1570) used in the restoration of *Noul Testament* (New Testament) (Bălgrad, 1648)

Fig. 2 – Antonius Szeredai, *Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transilvaniae* (1790) – title page

Fig. 3 – Antonius Szeredai, *Collectio continens tabulas vetustorum* (1791) – title page

Fig. 1 – Fragmente din *Psaltirea românească* (Brașov, 1570), utilizate la restaurarea *Noului Testament* (Bălgrad, 1648)

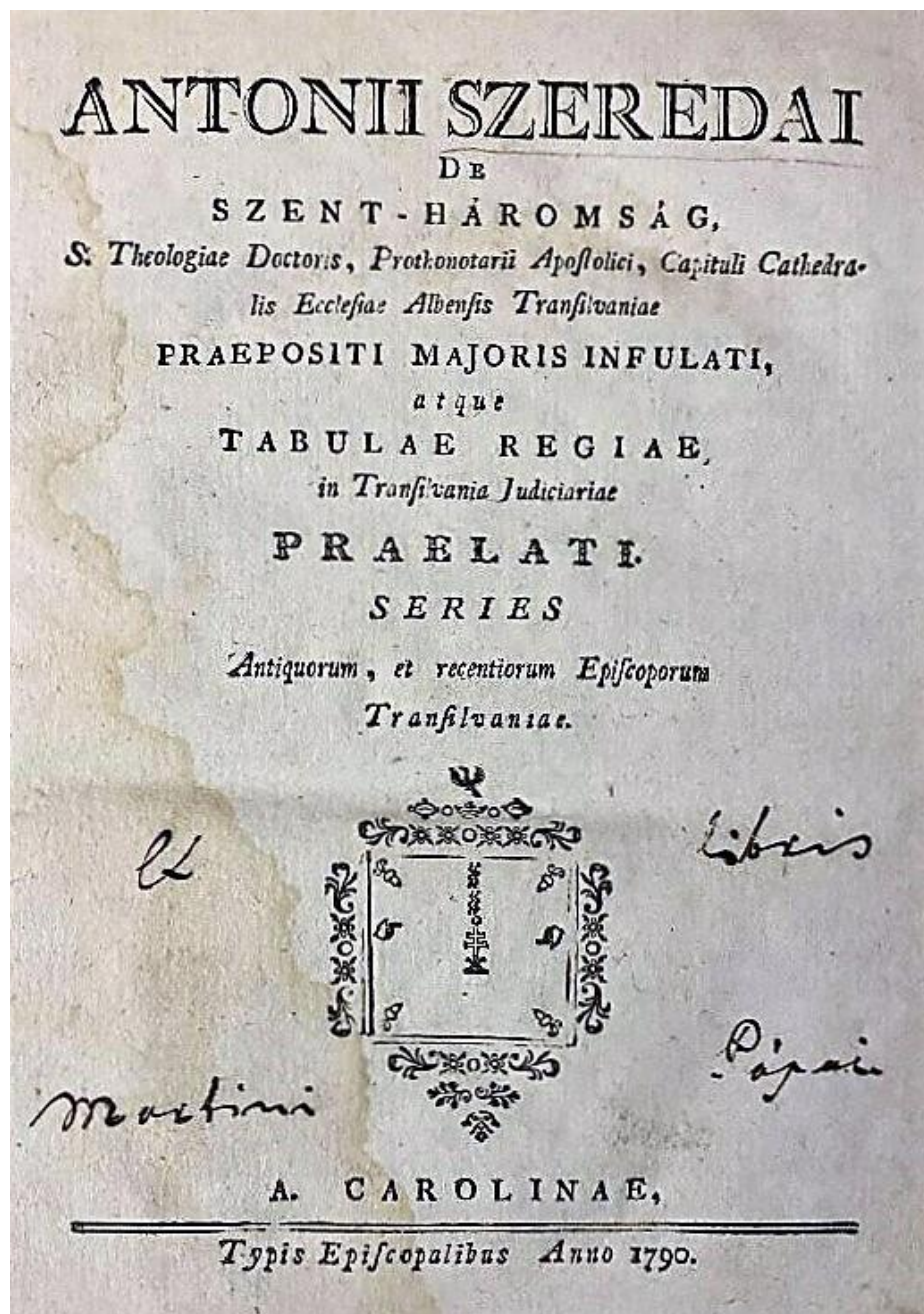

Fig. 2 – Antonius Szeredai, *Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transilvaniae* (1790) – foaia de titlu

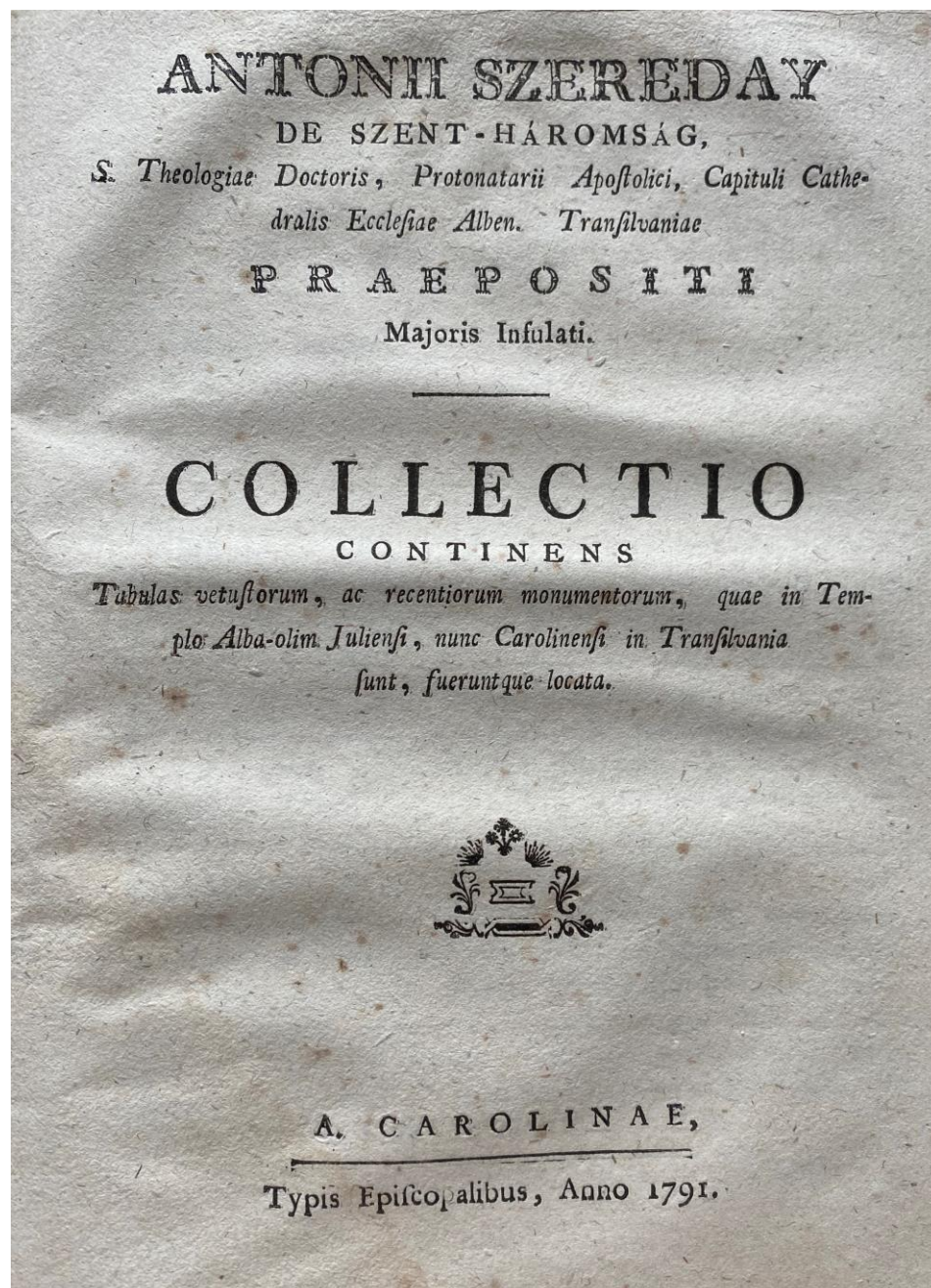

Fig. 3 – Antonius Szeredai, *Collectio continens tabulas vetustorum* (1791) – foaia de titlu

Abrevieri bibliografice

- Biro 2017 – Doina Hendre Biro, "Le contexte politique et les conditions d'achat de l'ancienne imprimerie des jésuites par Ignace Batthyány, évêque de Transylvanie", în Claire Madl, István Monok (eds.), *Ex Oriente amicitia. Mélanges offerts a Frédéric Barbier a l'occasion de son 65e anniversaire*, Budapest, 2017, p. 309-326.
- Biro 2019 – Doina Hendre Biro, „Activitatea tipografiei episcopale în documente de arhivă și cărți ale Bibliotecii Batthyaneum. Addenda la istoria fundației episcopului Ignác Batthyány (1741-1798). Pars prima”, în *Apulum. Series Historia & Patrimonium. Supplementum*, LVI, 2019, p. 117-138.
- Biro 2020 – Doina Hendre Biro, „Activitatea tipografiei episcopale în documentele de arhivă și cărțile Bibliotecii Batthyaneum, raportată la proiectele Societății Litteraria Assiduorum. Pars secunda”, în *Petru Maior și prietenii. Lucrările Simpozionului Național desfășurat la Reghin în perioada 7-8 septembrie 2018*, Cluj-Napoca, 2020, p. 35-52.
- Bogdan 2015 – Florin Bogdan, *Tipărituri transilvănene din colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia*, Alba Iulia, 2015.
- Bogdan 2017 – Florin Bogdan, *Tipăritu-s-au în Ardeal, în cetatea Belgradului. 450 de ani de la tipărirea primei cărți la Alba Iulia*, Sibiu – Cluj-Napoca, 2017.
- Bogdan I. A. 2017 – Iulia Atena Bogdan, „Răspândirea cărților din tipografia princiară albaiuliană (altele decât cele chirilice) secolele XVI-XVIII”, în *Transilvania*, 2017, nr. 4-5, p. 156-164.
- Bogdan I. A. 2019 – Iulia Atena Bogdan, „Articuli de la Alba Iulia în colecția Bibliotecii Parlamentului de la Budapesta și BCU Cluj-Napoca”, în *Apulum. Series Historia & Patrimonium. Supplementum*, LVI, 2019, p. 23-40.
- Bogdan, Știrban 2023 – Florin Bogdan, Alexandru Știrban, „Câteva fragmente necunoscute din *Psaltirea românească* a diaconului Coresi (Brașov, 1570). Recuperare și identificare”, în *Cartea oglinda spiritului uman. Studii în onoarea profesoarei Eva Mărza*, editori Ana-Maria Roman-Negoî, Florin Bogdan, Cristian Nicolae Matei, Cluj-Napoca, 2023, p. 43-53.
- BRV I – Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, vol. I, București, 1903.
- BRV IV – Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, vol. IV, București, 1944.
- BRVAC – *Bibliografia românească veche*, vol. I (A-C), Târgoviște-București, 2004.
- Drost-Abgarjan, Kovács, Martí 2011 – Armenuhi Drost-Abgarjan, Bálint Kovács, Tibor Martí, *Catalogue of the Armenian Library in Elisabethopolis*, Leipzig-Eger, 2011.
- Dumitran 2010 – Ana Dumitran, „Moștenirea mitropolitului Simion Ștefan. Comentarii, ipoteze, reevaluări”, în Jan Nicolae (coordonator), *Mitropolitul Simion Ștefan. Teolog, cărturar și patriot*, Alba Iulia, 2010, p. 170-328.
- Ecsedy 1975 – V. Ecsedy Judit, „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda eredete”, în *Magyar Könyvszemle*, nr. 1, 1975, p. 9-24.
- Ecsedy 1978 – V. Ecsedy Judit, „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda első korszaka (1623-1636)” în *Az OSZK Évkönyve 1974-1975*, Budapest, 1978, p. 349-421.
- Ecsedy 1980 – V. Ecsedy Judit, „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda második korszaka (1637-1658) és utóélete”, în *Az OSZK Évkönyve 1978*, Budapest, 1980, p. 291-341.
- Ecsedy 1991 – V. Ecsedy Judit, „Újabb adatok a gyulafehérvári fejedelmi nyomda történetéhez”, în *Magyar Könyvszemle*, nr. 1-2, 1991, p. 41-61.
- Ecsedy 2004 – V. Ecsedy Judit, *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei 1473-1600*, Budapest, 2004.

- Ecsedy 2021 – V. Ecsedy Judit, *A könyvnyomtatás története Magyarországon a kézisajtó korában. 1473-1830*, Budapest, 2021.
- Mârza 2020 – Andreea Mârza, *Portretul unui iluminist ardelean. Bibliotecarul Imre Dániel (1754-1804)*, Cluj-Napoca, 2020.
- Mârza 1998 – Eva Mârza, *Din istoria tiparului românesc. Tipografia de la Alba Iulia (1577-1702)*, Sibiu, 1998.
- Mârza 2018 – Eva Mârza, „450 de ani de la tipărirea primei cărți la Alba Iulia (1567-2017)”, în *Memoria Urbis*, Cluj-Napoca, 2018, p. 122-125.
- Mârza 2010 – Iacob Mârza, „«Transilvanica» la Biblioteca Batthyaneum (I): cărți de la Alba Iulia”, în *Transilvania*, nr. 11-12, 2010, p. 10-13.
- Mârza 2013 – Iacob Mârza, „«Transilvanica» la Biblioteca Batthyaneum (III): cărți de la Alba Iulia (2)”, în *Transilvania*, nr. 5-6, 2013, p. 42-45.
- Noul Testament 1988 – *Noul Testament tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan mitropolitul Transilvaniei*, reeditat după 340 de ani din inițiativa și purtarea de grijă a Prea Sfințitului Emilian episcop al Alba Iuliei, Alba Iulia, 1988.
- Petrik III – Petrik Geza, *Magyarország bibliographiája*, vol. III, Budapest, 1891.
- Râpă-Buicliu 2000 – Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)*, Galați, 2000.
- RMK II – Szabó Károly, *Régi magyar könyvtár*, vol. II, Budapest, 1879.
- RMNy III – *Régi Magyarországi nyomtatványok*, vol. III, Budapest, 2000.
- Rozsondai 2019 – Rozsondai Marianne, *A magyar könyvkötés a gótikától a művészkönyvekig*, Budapest, 2019.
- Veress 1931 – Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară*, vol. I, București, 1931.